

Siperia kutsui, Siperia karkotti!

Vesa-Matti Lahti:

Siperia kutsuu! Kansainvälisen Kuzbas-siirtokunnan ja sen suomalaisten tarina 1921–1927. Into Kustannus Oy 2017. 233 s. ISBN 978-952-264-801-3.

1920-luvulla kuutisensataa vasemmistoaktiivia ja seikkailijaa kaikkiaan 28 eri kansallisuudesta matkasi Amerikasta Siperian Kemerovoon tukeakseen vuonna 1921 perustettua Kuzbas-nimistä autonomista siirtokuntaa. Amerikkalaisten aktivistien tavoitteena oli edistää Neuvosto-Venäjän teollistumista. Mukaan liittyi myös Vesa-Matti Lahden vähäpuheinen isoisä Richard Lahti, jonka kokemusta tutkija haluaa teoksessaan ymmärtää.

Kirjan pääotsikko kuvaa hyvin seikkailuun lähteneiden toiveita, idealismia, edistysuskoa ja paremman tulevaisuuden kaipuuta. Toisaalta kirja paljastaa aate-
toverien toisiaan kohtaan osoittaman räikeän epäoi-

keudenmukaisuuden – siinä määrin, että sen luettuaan osuvana voisi pitää myös otsikkoa 'Siperia kutsui, Siperia karkotti!' Kirjan alaotsikon mukaisesti tarina jakautuu kahteen osaan. Ensін kerrotaan siirtokunnasta ja sitten siellä asuneista suomalaisista. Kansiteksti, kuvitus ja tekijän sukuhistoriallinen kytkös asettavat suuret odotukset erityisesti suomalaisten tarinan osalta. Vesa-Matti Lahti lunastaa nämä odotukset oikein hyvin ja tarjoaa paljon muutakin.

Kirja antaa paljon myös historiasta laajemmin kiinnostuneille, koska Lahti on perehtynyt myös amerikkalaisten sosialistien, syndikalistien ja kommunistien vaiheisiin. Hän taustoitaa tietä Kuzbas-siirtokuntaan miltei kymmenen sivun verran esittelemällä Yhdysvaltojen 1910- ja 1920-lukujen yhteiskunnallista ja sisäpoliittista tilannetta sekä kuvaamalla amerikansuomalaisten jakautumista eri ryhmittymien taa. Kansainvälisen ja syndikalistisen Industrial Workers of the World (IWW) -ammattiyhdistyksen historiaa avataan helpotajuisesti myös asiaan aiemmin perehtymättömille lukijoille. Syväisemmin asiaan perehtyneille kirjoittajan hyödyntämä henkilöhistoriallinen lähestymistapa mahdollistaa ryhmittymien välisten ristiriitojen käytännönläheisen tarkastelun. Esimerkki tästä on kommunistien johtajuuskon ja IWW-aktiivien työpaikkademokratia-ajattelun välinen ristiriita.

Kuzbas-idean synnyn tarkasteluun päästään varsinaisesti vasta sivulla 51. Tämän jälkeen kirja tarjoaa parikymmenen sivun verran areenan idean isille, Herbert Calvertille, Bill Haywoodille ja Sebald Rutgersille. Heidät esitellään tarkoin. Hankkeen rekryointivaihetta käsitellään noin 8 sivua ja varsinaisten ensitoimien käynnistämistä tarkastellaan samassa laajuudessa. Polttopiste on vielä New Yorkissa, Manhattanilla, mutta tarkastelun juonteissa vilahdtaa muun muassa tunnettu suomalais-kommunisti Yrjö Sirola.

Matka Siperiaan on teoksessa oma osionsa. Matkakertomus-, muistelmaja kirjeaineiston myötä sukelletaan pikkutarkkaan kuvaukseen amerikkalaiskommunisti Ruth Kennellin sekä Richard Lahden matkasta New Yorkista S. S. Rotterdam -laivalla Englantiin ja siitä yhä vain idemmäksi ohi uuden Suomen tasavallan. Pietarin puutteelliset asumisolot sekä kolkko junamatka Siperiaan paljastavat joillekin idealistisille matkalaisille olojen ankaruuden sekä tuimien, muukalaisvastaisten ja yltiökansallismielisten paikallisten haluttomuuden edes ottaa vierasmaalaisia vastaan.

Lahti esittelee siirtokuntalaisten elämää Siperiassa yksityiskohtaisesti muistelmatyyppisen aineiston pohjalta. Tarkastelussa paneudutaan siirtokunnalle tärkeän maatilankäytön rakentamiseen, suomalaissiirtolaisten rakennustaitoihin sekä Richard Lahden vaiheisiin traktorinkuljettajana. Tutuiksi tulevat tarjolla olevat hovit, kuten näytelmä- ja urheilutilaisuudet. Avioliittoja solmitaan, mutta pian esiin pongahtavat myös siirtokuntalaisten

avio-ongelmat ja -erot. Monissa ihmissuhteissa liikutaan syvässä ja tummissa vesissä, kuten puolitoistavuotiaan vauvansa sekä miehensä hylkäämän Ruth Kennellin uudissuhde-elämässä.

Ankarat elinolot ja Siperian talvi sekä odottamattomana pettymyksenä paljastuva sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoistuminen kiihdyttää ihanneyhteisöön pyrkivien ristiriitoja ja epäluottamusta. Ennen kaikkea paikallisten asukkaiden ja vierasmaalaisten siirtolaisten, kommunistien ja IWW-aktiivien sekä viimein perustetun Neuvostoliiton ja sen avuksi rientäneiden ulkomaalaisten välille repeää ammottava juopa. Näissä oloissa keskenään yhtä köyhtä vetäviä suomalaisia keuhuttiin kyllä hyviksi työntekijöiksi, mutta samaan aikaan kritisoitiin kapeakatseisiksi nationalisteiksi.

Petteyimmät siirtokuntalaiset eivät pysyneet Kuzbasissa kontrahdin edellyttämää kahta vuotta. Heille kohteen vetovoima ei kestänyt "reilusti alle vuottakaan", ja lähtijöitä oli paljon. Kuinka paljon tällaisia lähtijöitä oli, pohtii Lahti. Tyytymättömät suomalaiset valittivat oloista Moskovaan, lähtivät muualle Neuvostoliittoon sekä palasivat Yhdysvaltoihin tai suuntasivat Suomeen. Richard Lahti oli yksi lähtijöistä. Vuodesta 1923 suomalaisten vaikutusvalta Kuzbasissa pieneni. Lähtijät eivät olleet paikalla aikana, jota Lahti luonnehtii siirtokunnan toimeliaisuuden vuosiksi. Kuzbas-hankkeen tuloksia esitellään puolentoistasadan sivun mittaisen ponnistusvaiheen jälkeen, ja sitten onkin hajoamisprosessin vuoro. Koko kehityskulun esittely sopii, koska siirtokunnan tarina on myös suomalaisten tarinan kehys.

Siirtokunnan suomalaisten tarinaa ei ole aikaisemmin kerrottu. Suomalaisia oli Kuzbasissa niin huomattava määrä, että he olivat sen alkuaikoina suurin kansallinen ryhmä. Lahti suhteuttaa Kuzbasin suomalaisten toimia vertaamalla niitä suomalaisten ponnisteluihin muissa 1800- ja 1900-luvun ihannesiirtokunnissa. Esiin nousee suomalaisten pyrkimys pitää yhtä sekä heidän panoksensa rakennustöissä. Kirjan liitteestä löytyy myös 150 nimeä käsittävä luettelo Kuzbasin suomalaisista. Vaikka luetteloinnissa on horjuntaa, se voi kuitenkin auttaa eteenpäin mahdollisissa jatkoselvityksissä. Kuzbasissa asuneista suomalaisista Lahti esittelee muun muassa IWW:n Ida Ahon ja Suomen Kommunistinen Puolueen keskuskomitean jäsenen Leo Jaukin.

Lahden henkilöhistoriallisessa käsittelyssä vilistävät esiin erilaiset persoonat tavoitteineen ja piirteineen monenlaisten tapahtumien käännteissä. Hän pysähtyy miettimään, keitä nämä ihmiset lopulta olivat ja miten heidän odotuksilleen ja ihanteilleen viimein kävi. Muutama avainhenkilö, kuten isoisa Richard Lahti ja Ruth Kennell, nousevat mielenkiinnon kohteina ylitse muiden. Tässä näkyy lähdeaineiston merkitys: muistelmien, matkakertomusten ja lehtijuttujen kirjoittajat pääsevät muita siirtokuntalaisia paremmin esille. Pelkästään ensimmäinen luku, 'Lähtijät', keskittyy Richardiin sekä

Ruthiin ainakin 16 sivun verran. Sinällään ote on ymmärrettävä: historian tutkimisessa ei tietenkään voida nyhjäistä tyhjistä.

Viitejärjestelmä on kirjan heikoin kohta. Perustellusti on kyllä käytetty jonkin verran selittäviä loppuviitteitä, mutta varsinaisten tutkimuksellisten lähdeviitteiden puuttuminen haittaa tulosten historiatieteellistä punnintaa. Tämä on merkityksellistä, koska aineistossa on paljon kertovia lähteitä kuten muistelmia, joista osa on jopa saatettu kaunokirjalliseen muotoon. Lisäksi lähdeaineistossa on paljon kirjeitä. Historiantutkijalle tutkimukselliset lähdeviitteet tämän tyyppisessä teoksessa ovat kaipuunkohde. Teoksen pääasialliselle kohdeyleisölle tai tietokirjalle ne eivät sitä samassa määrin ole. Päätös lähdeviitteiden kohtalosta lienee kustantajan linjanveto.

Kustantaja on sijoittanut teokseen mukavan määrän ammattitaitoisesti valittuja kuvia ja piirroksia. Kuitenkin kirjan tekstiosion ja kuvaliitteiden kuvien epälineaarinen numerointi, joka ei hämmäntäisi hypertekstissä, toimii huonommin lineaarisesti luettavassa kirjassa. Sitä vastoin sisäkansiin painettu postikortti kuultavine teksteineen antaa osuvaa ulkoista tyylikkyyttä sidottuun kirjaan. Kartta sivulla 15 on tavalliselle lukijalle välttämätön apu, jonka avulla voi sijoittaa Kuzbasin oikealle paikalleen. Kirjassa on myös tietoaukeamia sekä lisäselityksiä, jotka aluksi saattavat vaikuttaa irrallisilta. Ne ovat kuitenkin hyviä ”kulttuuriläjäyksiä”, kuten *Mysterio Buffo* -selitys sekä yli aukeaman mittainen ”Joe Hill & pie in the sky”. Lopulta ne auttavat myös ymmärtämään ja suhteuttamaan kehyskertomusta tai pikemminkin kirjan ensitarinaa, jonka puitteisiin pujahtaa kirjan toinen tarina – Kuzbasin suomalaisten tarina.

Monet kirjan teemoista puhuttelevat myös niitä, jotka kaipaavat historiateokselta yhteyksiä ja merkityksiä tähän päivään. Tällaisia ovat esimerkiksi työpaikkademokratia ja ammattiliitot, sukupuolten tasa-arvo, feminismi ja samaa sukupuolta olevien väliset suhteet. Naiset ovat Lahden kirjassa aktiivisia toimijoita siinä kuin miehetkin. Tekijä olisi saanut asian käsittelyyn lisää syvyyttä hyödyntämällä Julia L. Mickenbergin tutkimusta *American Girls in Red Russia: Chasing the Soviet Dream* (University of Chicago Press), jossa käsitellään myös Kuzbasia. Tutkimus ilmestyi kylläkin vasta huh-tikuussa 2017, mikä lienee vaikuttanut sen jäämiseen kirjallisuuden ulkopuolelle.

Lahden teoksen lähtökohta on traaginen: Kuzbasin avustajien kansainvälisyyden idea ja sen tavoittelu sortui. Asia- ja aikarajausten vuoksi perikato ei paljastu teoksesta kaikessa raadollisuudessaan. Neuvostoliittoon jääneet 29 siirtolaista päätyivät lopulta työleireille, joissa 22 heistä menehtyi. Näin he jakoivat lukemattomien maan kansalaisuuden ottaneiden ulkomaalaisten kohtalon. Muutosta ja saavutuksia kyllä hehkutettiin, mutta ksenofobian sekä kiihkokansallismielisyyden kyl-

mävä moukarointi laittaa lukijan pohtimaan neuvostovaltion ja sen tueksi rientäneiden ulkomaisten auttajien kaksoistragediaa.

Kansainvälisen Kuzbas-siirtokunnan ja sen suomalaisten tarina näyttää olleen Lahdelle vajaan parin vuosikymmenen mittainen henkilökohtainen projekti. Asioiden omakohtaiseksi sisäistämiseksi hän on myös käynyt Siperiassa vuosina 2010 ja 2016. Hanke on selvästi ollut tekijälleen tärkeä antaessaan mahdollisuuden ymmärtää paremmin omien sukulaisten tekemiä valintoja. Lukija puolestaan jää pohtimaan yleisten ihanteiden arvoa, haaveiden kaatumista ja ihmisten selviytymispyrkimyksiä.

Henry Oinas-Kukkonen, dosentti, FT
Oulun yliopisto